

ПОЛЬСЬКА МОДЕЛЬ ОХОРОНИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ У 1921–1939 РР.

POLISH MODEL OF THE PROTECTION OF COPYRIGHT IN THE EASTERN GALICIAN IN 1921–1939

Івашенко В.А.,
к.і.н., доцент, доцент кафедри
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

У статті проаналізовано правове регулювання сфери авторського права на території Східної Галичини у 1918–1938 рр. З'ясовано, що у вказаний історичний період Східна Галичина входила до складу Польщі, а відтак на її території діяло польське законодавство. На основі нормативної бази та окремих теоретичних напрацювань показано низку законодавчих кроків польської влади у процесі формування власної системи правової охорони об'єктів авторського права. З'ясовано, що законодавство Польщі у сфері інтелектуальної власності загалом та авторського права зокрема, на відміну від сусідніх країн, зокрема Чехословаччини, формувалося з мінімальним використанням попередніх правових традицій. Автором розкрито процес напрацювання законодавства з авторського права Польщі, який здійснювався силами спеціальної комісії, до якої були залучені провідні вчені-юристи. Встановлено, що основним напрямом діяльності влади після відновлення польської державності було напрацювання якісно нового законодавства з авторського права, зокрема адаптованого під міжнародні стандарти охорони, закріплені у Бернській конвенції. Вказаний процес закінчився у 1926 р. Автором наголошується на особливостях законодавства у сфері авторського права, до якого були включені норми з адміністративного та кримінального законодавства. На основі нормативно-правової бази показано створення інституту управління авторськими правами, який формувалася на основі включених до закону положень про агентські договори. Встановлено, що після прийняття нового законодавства було посилено відповідальність за порушення авторського права, збільшено штрафні санкції та за окремі правопорушення передбачалася кримінальна відповідальність.

Ключові слова: Польща, Східна Галичина, законодавство, правові традиції, авторське право, юридична відповідальність.

В статье проанализировано правовое регулирование сферы авторского права на территории Восточной Галиции в 1918–1938 гг. Установлено, что в указанный исторический период Восточная Галичина входила в состав Польши, а затем на ее территории действовало польское законодательство. На основе нормативной базы и отдельных теоретических наработок показан ряд законодательных шагов польской власти в процессе формирования собственной системы правовой охраны объектов авторского права. Выяснено, что законодательство Польши в сфере интеллектуальной собственности в целом и авторского права в частности в отличие от соседних стран, в частности Чехословакии, формировалось с минимальным использованием предыдущих правовых традиций. Автором раскрыт процесс наработки законодательства по авторскому праву Польши, который осуществлялся силами специальной комиссии, к которой были привлечены ведущие ученые-юристы. Установлено, что основным направлением деятельности власти после восстановления польской государственности были наработки качественно нового законодательства по авторскому праву, в частности адаптированного под международные стандарты охраны, закрепленные в Бернской конвенции. Указанный процесс закончился в 1926 г. Автором отмечаются особенности законодательства в сфере авторского права, которое включало нормы административного и уголовного законодательства. На основе нормативно-правовой базы показано создание института управления авторскими правами, который формировался на основе включенных в закон положений об агентских договорах. Установлено, что после принятия нового законодательства была усилена ответственность за нарушение авторского права, увеличены штрафные санкции и за отдельные правонарушения предусмотрена уголовная ответственность.

Ключевые слова: Польша, Восточная Галичина, законодательство, правовые традиции, авторское право, юридическая ответственность.

The article analyzes the legal regulation of the sphere of copyright in the territory of Eastern Galicia in 1918–1938. It was ascertained that during this historical period, Eastern Galicia was part of Poland, and therefore, Polish legislation acted on its territory. On the basis of the normative base, and certain theoretical developments, a number of legislative steps by the Polish authorities in the process of forming their own system of legal protection of copyright objects, which was introduced on those Ukrainian lands that became part of Poland, are shown. It has been clarified that Polish legislation in the field of intellectual property in general and copyright in particular in contrast to neighboring countries, in particular Czechoslovakia, was formed with minimal use of previous legal traditions, since the latter were formed within the two empires between which the Polish lands were divided. The author uncovered the process of working out of the legislation on copyright of Poland, which was carried out by a special commission, which involved a number of leading lawyers. The new legislation consolidated a clear division into personal and non-property rights and stressed the inalienability of the latter. It was established that the main direction of the government's activity after the restoration of Polish statehood was the development of a qualitatively new copyright law, in particular, adapted to international standards of protection, enshrined in the Berne Convention. This process ended in 1926. The author emphasizes the peculiarities of the legislation in the field of copyright, which included norms on administrative and criminal legislation. On the basis of the legal framework, the establishment of the Institute of Copyright Management, which was formed on the basis of the provisions included in the law on agency agreements, is shown. It was established that after the adoption of the new legislation, responsibility for the violation of copyright was strengthened, penalties were increased and certain criminal offenses were foreseen. The system approach of the authorities to the development of legislation allows to state the high level of preparation for its preparation.

Key words: Poland, Eastern Galicia, legislation, legal traditions, copyright, legal liability.

Актуальність теми дослідження пояснюється необхідністю вивчення та нагромадження історичного досвіду регулювання сфери інтелектуальної власності, що склався в окремих західноукраїнських землях у 1923–1939 рр., з метою можливого його використання під час систематизації та удосконалення сучасної системи правового регулювання інтелектуальної власності в Україні.

Окреслена нами проблема перебувала у фокусі уваги як польських, так і окремих українських науковців, зокрема: С. Голаба, П. Даброускі, Г. Довгань, Ф. Золя та ін.

Метою статті є вивчення особливостей польської моделі правового регулювання сфери авторського права, представленої в західноукраїнських землях у 1923–1939 рр.

На початку 1920-х рр. з огляду на низку геополітичних причин західноукраїнські землі опинилися у складі інших держав: Польщі, Чехословаччини та Румунії. Сфера інтелектуальної власності розвивалася відповідно до чинної правової системи та правових традицій країни, до складу якої ввійшли території. Східна Галичина, уна-

слідок низки військово-політичних подій та підписання у 1923 р. Ризького мирного договору, була включена до складу Польщі [1].

На території Східної Галичини до 22 січня 1922 р. функціонувало австро-угорське законодавство. Чинність цих норм була достатньо умовною, оскільки з розпадом Австро-Угорщини й утворенням низки держав на початкових етапах їх існування система охорони інтелектуальної власності напрацьована не була.

Як зауважено вище, територія Східної Галичини була окупована Польщею. Незалежність Польща проголосила 11 листопада 1918 р., оскільки її території були поділені між Австро-Угорщиною та Росією. Єдиної системи законодавства не існувало. Активне напрацювання законодавства почалося після укладення Версальського мирного договору.

Згідно з положеннями Версальського договору 1919 р., Польща приєдналася 28 січня 1920 р. до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 р. Такий крок дав змогу включити Польщу до міжнародної системи охорони авторського права. Закон у сфері авторського права був ухвалений лише у 1926 р.

Напрацювання нового авторського законодавства відбувалося достатньо довго, силами Кодифікаційної комісії. Для розроблення проекту закону про авторське право в межах діяльності Кодифікаційної комісії створено спеціальний комітет на чолі з С. Врублівським, до обов'язків якого входило окреслення концептуальних засад та основних положень закону про авторське право [2, с. 102]. До підготовки нового закону були залучені найкращі правники: С. Голомб, В. Дбаловський, Ф. Золь. До складу групи ввійшли: міністр культури та освіти З. Пшесмуцький-Міріам, варшавський адвокат, суддя Верховного суду Я. Літауер. Комісію створено 03 червня 1919 р., робота над законопроектом тривала сім років. Після остаточного узгодження законопроект був направлений до міністерства юстиції, а після схвалення та внесення низки правок закон затверджений сенатом [3].

Закон Республіки Польща «Про авторське право» був ухвалений 29 березня 1926 р. В основу документа покладено низку принципів, що містилися в Бернській конвенції, до якої приєдналася Республіка Польща у 1920 р. Серед таких принципів – закріплення подвійної природи прав інтелектуальної власності, на чому наголошував один із розробників закону – Є. Золь, обстоюючи доцільність комплексної охорони авторських майнових та особистих прав [4, с. 4-5]. Саме формування Закону за усталеними принципами охорони вплинуло на достатньо високий рівень охорони авторських прав у Республіці Польща. Загалом цей закон був змінений лише один раз у 1935 р. і діяв до 1952 р. [5].

Структурно Закон складався із семи розділів та 77 статей [6]. У розділі 1 «Загальні положення» окреслено об'єкт авторського права, охарактеризовано суб'єкти, регламентовано зміст суб'єктивних авторських прав. Згідно зі ст. 1 Закону, предметом авторського права були результати духовної діяльності, що мали ознаки особистої творчості: опубліковані й неопубліковані книги, щоденники, брошури, статті, матеріали до них, промови, наукова творчість, музичні твори, образотворче мистецтво, гравюри, літографії, скульптури, архітектурні твори, фотографії та інші твори. На фотознімках для правової охорони необхідно зазначити рік виготовлення світлин. Перелік об'єктів, описаних у ст. 1, не був вичерпним. У документі класифіковано як самостійні, так і несамостійні твори. Окремо на законодавчому рівні (ст. 2) закріплено перелік похідних творів (переклади, аранжування, переробки, похідні музичні твори, опрацювання для кінематографу та ін.). Створення похідного твору потребувало дозволу власника оригінального твору, але це не стосується творів, для підготовки яких об'єкт творчої діяльності іншої особи був

джерелом інформації або натхнення. Крім того, був обмежений дозвіл на створення похідного твору, що становило 5 років.

На законодавчому рівні зафіксовано охорону кінематографічних творів. Суб'єктом авторських прав був визнаний автор, за яким згідно зі ст. 6 Закону закріплювали презумпцію авторства. Охороняли права укладачів народної творчості та інших збірок (ст. 7). Права автора на твір, виданий під псевдонімом або анонімно, захищав видавець до того моменту, коли автор не оприлюднить власне ім'я (ст. 9 Закону). Законодавство допускало широкі можливості для регулювання авторських прав, що виникали у автора та інших суб'єктів за договором. Закон не містить переліку основних прав автора в сучасному розумінні, основним правом, на яке звертав увагу законодавець, було право розпорядження, що згідно зі ст. 12 полягало у можливості автора розпоряджатися своїм твором, зокрема обирати, оприлюднювати, відтворювати, розповсюджувати текст. Особисті права автора підлягали охороні незалежно від існування авторських прав (ст. 62).

Розділ II Закону містив статті щодо обмеження авторських прав і регулював порядок використання творів без дозволу автора. Підходи до обмеження авторських прав, окреслені в розділі, були близькими до сучасних. Так, у ст. 13 описано випадки обмеження авторських прав, дозволено передрук фрагментів промов, проповідей із значенням авторів, однак не більше трьох з однієї роботи. Допускали також використання фрагментів творів у спектаклях, постановках, проте не в театрах і без комерційної мети; короткий виклад опублікованих робіт. Для музичних і творів образотворчого мистецтва виокремлено певні особливості (ст. 15, 16). У музичних творах можна було використовувати фрагменти з виданих творів. Твори дозволяли використовувати в сімейному колі. Щодо творів образотворчого мистецтва, допускали репродукцію, ілюстрацію лекцій, реалізацію релігійних цілей та ін. Авторські права в окремих випадках обмежували за рішенням міністра в справах релігії та народної освіти, однак із належною компенсацією власникові авторських прав (ст. 16). Ключовими вимогами до використання твору були покликання на автора й заборона вносити зміни. Справедливо зауважити, що, порівняно з попереднім законодавством, перелік випадків обмеження авторських прав був суттєво розширений і деталізований, з огляду на специфіку використання музичних та творів образотворчого мистецтва, виокремлення порядку використання творів образотворчого мистецтва стало новим явищем у законодавстві. Неоднозначно охарактеризовані терміни охорони авторського права. Якщо в законодавстві сусідніх країн, зокрема і в СРСР, були затверджені єдині терміни охорони авторського права, то в польському законодавстві, чинному на території Східної Галичини, ці терміни були диференційовані. Відповідно до ст. 21 розділу 3 Закону, був передбачений 50-річний термін охорони авторських прав після смерті автора або останнього зі співавторів. Такі терміни, порівняно з попереднім австро-угорським законодавством, зросли. В Австро-Угорщині термін охорони авторського права становив 30 років. Основною причиною збільшення термінів охорони авторського права було приєднання Польщі до Бернської конвенції, за якою охорона суб'єктивних авторських прав була чинною за життя автора й 50 років після його смерті. Виняток становили фотографічні й кінематографічні твори, термін охорони яких обмежували десятима роками з моменту фотографування, а для кінематографічного твору – 20-ма роками від отримання плівки. Зміни в музиці, зроблені на механічному апараті, охороняли 20 років від часу перероблення. Цікавим було те, що серії фотографій та фотосесії охороняли відповідно до загального правила – за життя автора та 50 років після смерті. На нашу думку, це пов'язане з тим, що фотосесія за загальним змістом, передбачала єди-

ний творчий задум, тому підлягала охороні, як і більшість об'єктів авторського права.

В окремому розділі регульовано порядок передання авторських прав. У розділі IV «Перехід авторських прав» описано основні види авторських договорів, обґрунтовано загальні засади їх укладання. Регламентовано обов'язковість письмової форми договору (ст. 24). У Законі немайнові права безпосередньо не окреслені, однак у ст. 30 зауважено, що автор після передання майнових прав залишає за собою особисті немайнові права. Як і в сучасному законодавстві, особисті немайнові права були невідчужувані, тому предметом правочину не поставали.

Це положення засвідчує розуміння законодавцем винятковості авторських прав. Законодавець розрізняв такі договори: договір про передання прав на наявний твір, договір на створення твору (замовлення), договір накладу (друк). Інші різновиди договорів передбачені у ст.ст. 49-54 (договори постановки, договір виконання фільму та ін.). Новацією стало включення до Закону та навіть виокремлення в самостійний розділ так званих агентських договорів. Поява положень про агентські договори (ст.ст. 55-58) доводить визнання законодавцем інституту управління майновими авторськими правами, що було новацією на території українських земель. На відміну від попереднього австрійського законодавства, у законодавстві Польщі деталізований механізм захисту авторських прав. Порушення поділяли на два види: порушення майнових авторських прав та особистих. У руслі перших шлося насамперед про копіювання твору та його розповсюдження. Автор міг затребувати припинення порушення (ст. 60, 61). Цікавим було те, що автор не мав права вимагати припинення будівництва, якщо порушували його авторські права, однак міг розраховувати на компенсацію. Згідно зі ст. 62, порушенням особистих прав уважали привласнення авторства, прізвища творця або псевдоніму; незазначення у творі автора, відсутність покликання на автора, введення в оману щодо справжності автора, матеріал якого використано, або неправдиве покликання на іншого автора; опублікування твору без згоди автора; внесення до твору змін, додатків, скорочень, що зачіпають гідність автора та цінність твору, видання твору в невідповідний спосіб; внесення змін до оригіналу твору; зазначення на творі прізвища автора всупереч його волі; розкриття авторства; подання в критиці неправдивих відомостей, що применшують цінність твору. На початкових етапах дії Закону санкції за порушення авторських прав були передбачені лише в Законі. Згодом після 1935 р. норми, що стосуються покарання за

порушення, були закріплені в кримінальному законодавстві. Право на звернення до суду мали як автор, так і правонаступники чи спадкоємці автора. В окремих випадках для захисту інтересів не тільки автора, але й суспільства позивачем могло стати міністерство у справах релігії і народної освіти (ст. 63).

Закон передбачав, що спір розглядали здебільшого цивільні суди в межах району чи міста відповідно до норм ЦПК (ст.ст. 65-67). У ст.ст. 68-70 регламентоване кримінальне покарання. Включення кримінальних норм до Закону про авторське право не було позбавлене дискусій, однак на той час такий крок був вимушеним, оскільки Кримінального кодексу на період ухвалення Закону про авторське право в Польщі розроблено не було, тож норми кримінальні стали більш ніж доцільні. Окрему увагу привертають кримінальні санкції, запроваджені за порушення авторських прав. Якщо порівнювати із санкціями, які діяли на території українських земель, що входили до складу СРСР, то покарання було достатньо жорстким. На нашу думку, таке покарання було необхідністю у запобіганні порушенням саме майнових прав, які в СРСР не визнавали. За незаконне набуття авторських прав передбачене ув'язнення до 6 місяців та штраф у розмірі 10 тис. За друк тиражу накладом без дозволу автора карали до 2 років ув'язнення, або штрафом до 50 тис., або і тим, і іншим. Регламентована відповідальність і за привласнення авторства (плагіат), за це правопорушення санкція ст. 70 передбачала ув'язнення до 1 року, або штраф до 10 тис., або і те, і інше. Особа, права якої порушено, разом із кримінальним переслідуванням могла подати цивільний позов. Одним зі способів уважали закріплення норм про 50-річний термін охорони прав від моменту смерті автора [7, с. 28-33, 51, 96].

Таким чином, після остаточного входження Східної Галичини до складу Польщі була запроваджена польська модель регулювання авторських правовідносин. Вказана модель була адаптована до міжнародних стандартів, зокрема Бернської конвенції, яку Польща ратифікувала за умовами версальських договорів. Законодавство, яке діяло на території українських земель, характеризується чіткістю, логічною послідовністю та якістю підготовки. Традиційним стало відображення в законі комплексної природи авторських прав та їх поділу на особисті немайнові та майнові, відповідно до загальноєвропейських традицій. Щодо особливостей, то польський законодавець заклав відмінні підходи до визначення строків охорони об'єктів авторського права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головченко В. І. Ризький мирний договір між РСФРР і УСРР та Польщею 1921, Ризький мирний договір між РСФРР, Білоруською СРР і УСРР та Польщею 1921 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.history.org.ua/?termin=Ryzkyj_myrnyj_d_1921.
2. Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект) : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Г. В. Довгань. – Львів, 2008. – 222 с.
3. Даброуски П. Генезис закона об авторских правах от 29 марта 1926 года / П. Даброуски [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2010.013>.
4. Zoll F. Polska ustawa o prawie autorskiem i konwencja berneńska z objaśnieniami prof. Dr. F. Zolla / F. Zoll. – Kraków, 1926. – 126 с.
5. Lewandowski K. Krótka historia prawa autorskiego / K. Lewandowski [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.zaiks.org.pl/220,0,54_krotka_historia_prawa_autorskiego.st_2.
6. Ustawa o prawie autorskiem. – Warszawa : Polskie Towarzystwo Ochrony Prawa Autorskiego, 1939. – 32 с.
7. Gołąb S. Ustawa o prawie autorskiem z dnia 29 marca 1926 r. z materiałami / S. Gołąb. – Warszawa : Wydawnictwo Kasy im. J. Mianowskiego.